Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Ой 1921 оной ...-hээ гарана. | № 98 (18121) | 1989 оной апрелиин 27, четверг | Сэн 3 мүн.

Хубилган шэнэдхэлгын үүсхэл гаргагша, найдамтайгаар хангагша— Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

(КПСС-эй ЦК-гай 1989 ОНОЙ МАЙН 1-нэй УРЯАНУУДhАА).

...ветскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Пленум тухай

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

...Центральна Комитедэй Пленум 1989 оной апре... болобо.

...ентральна Комитедэй ажал ябуулгын эмхидхэлэй ...нуудые Пленум хаража үзээ. КПСС-эй ЦК-гай ...екретарь М. С. Горбачев Пленум дээрэ элидхэл ...

...ыкэ гараад байгшадай дундаhаа КПСС-эй ЦК-...гшүд, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидадууд, ...ентральна шалгалтын комиссиин гэшүүд партиин ...амал органуудта этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэй бо... гуйлтатайгаар КПСС-эй Центральна Комитед... Центральна шалгалтын комиссида хандаhан байдал... М. С. Горбачев мэдээсээ. (Хандалгын текст ...ологдоно).

...түлөөлэлгэнүүдээ болоулха тухай хандалга бэшэ... ЦК-гай гэшүүдэй, ЦК-гай гэшүүндэ кандидадуу... ...ентральна шалгалтын комиссиин гэшүүдэй гуйлтые ...ин, КПСС-эй Центральна шалгалтын комисси хан... ...нугагдамал органуудай бүридэлдэ тэдэнэй хү... ...түлөө нүхэр М. С. Горбачев нүхэдтөе ехэ баяр ...ргөөд, hайн hайханние тэдэнэртэ хүсөө.

...ЦК-гай гэшүүн, тусхайта пенсионер С. А. Афана... ...й ЦК-гай гэшүүн, тусхайта пенсионер А. П. Но... ...эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, тусхайта пенсионер Г. А. Жуков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, тусхайта пенсионер А. П. Ляшко, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй Владимирска обкомой нэгэдэхи секретарь Р. С. Бобовиков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, тусхайта пенсионер Е. Ф. Мураньев, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, Эрхүүгэй областиин Коршуновско ашагта малтамал шанаржуулгын комбинадай экскаваторай машинист А. П. Мясников, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, СССР-эй Науканууудай академиин президиумэй советник П. Н. Федосеев, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй Ленинградска обкомой нэгэдэхи секретарь Ю. Ф. Соловьев, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, тусхайта пенсионер Г. А. Аянов, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, И. В. Курчатовай нэрэмжэтэ Атомай элшэ хүсэнэй институдай хүндэтэ директор А. П. Александров, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, арадай депутадуудай Московско городской Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ В. Т. Сайкин, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, Казахстанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Г. В. Колбин, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Краснодарай крайкомой нэгэдэхи секретарь И. К. Полозков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Волгоградска обкомой нэгэдэхи секретарь В. И. Калашников, Азербайджанай Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь А.-Р. Х. Везиров, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, Телевидени ба радио-дамжуулгын талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ А. Н. Аксенов, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Кемеровскэ обкомой нэгэдэхи секретарь А. Г. Мельников, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Московско обкомой нэгэдэхи секретарь В. К. Месяц, КПСС-эй Коми обкомой нэгэдэхи секретарь В. И. Мельников гэгшэд Пленум дээрэ үгэ хэлэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидадууд — нүхэд КПСС-эй Куйбышевска обкомой нэгэдэхи секретарь В. Г. Афонин, РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо А. А. Бабенко, СССР-эй Науканууудай академиин вице-президент Е. П. Велихов, Белоруссиин Компартиин Витебскэ обкомой нэгэдэхи секретарь В. В. Григорьев, Украиныи Компартиин ЦК-гай хоёрдохи секретарь В. А. Ивашко, «Арсенал» заводой радио-хабсаргагша В. А. Касимова, СССР-hээ Германиин Федеративна Республикада байдаг онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн сайд Ю. А. Квицинский, Узбегэй ССР-эй хлопок тарюжа ургуулдаг «Малик» совхозой бригадын бригадир Т. Б. Киргизбаева, «Красноярскуголь» гэжэ үйлэдбэрийн нэгэдэлэй «Назаровский» уурхайн экскаваторай машинист С. В. Клейко, Воронежой эрдэмэй-үйлэдбэрийн «Электроника» нэгэдэлэй слесарь-инструментальщигуудай бригадир А. Е. Колбешкин, СССР-эй Науканууудай академиин вице-президент, СССР-эй Науканууудай академиин Сибириин отделениин туруулэгшэ В. А. Коптюг, Удмуртын АССР-эй Д. Ф. Устиновай нэрэмжэтэ үйлэдбэрийн «ИЖмаш» нэгэдэлэй парткомой секретарь Ю. И. Лобов, Таджикистанай Компартиин ЦК-гай хоёрдохи секретарь П. К. Лучинский, Украиныи ССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. А. Масол, Владивостогой гэр бараг комбинадай штукатур-шэрдэгшэдэй бригадир Г. В. Меркулова, Тбилисиин В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ электровоз бүтээлгын заводой электро-хабсаргагшадай бригадир Г. А. Метонидзе, Хэблэлэй, полиграфиин ба номой наймаанай хэрэгүүдэй талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ М. Ф. Ненашев, генерал-полковник В. В. Осипов, Ленинградай областиин «Детскосельский» совхозой овощ ургуулагша-бригадир В. Р. Паршина, Орловско областиин 17 партсъездыи нэрэмжэтэ малай үүлтэр hайжаруулгын гүрэнэй заводой директор И. А. Пентюхов, СССР-эй Науканууудай академиин Дэлхэйн экономикын ба улаасхоорондын харилсаануудай институдай директор Е. М. Примаков, Магнитогорскыи В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ металлургическа комбинадай генеральна директор И. Х. Ромазан, КПСС-эй ЦК-гай Улаасхоорондын таhагые даагша В. М. Фалин, СССР-эй Науканууудай академиин вице-президент К. В. Фролов гэгшэдые Пленум КПСС-эй ЦК-гай гэшүүд болгобо.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев түгэсхэлэй үгэ хэлээ. (Элидхэл түшаа хэлэгдэhэн үгэнүүд, түгэсхэлэй үгэ хэблэлдэ толилогдохо).

Энээгээр КПСС-эй ЦК-гай Пленум үдэлмэреэ дүүргэбэ.

...9 оной апрелиин 25-да болоhон КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна ...екретарь М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэhэн элидхэл

...Комитедэй энэ ...ын хэлсэлгэдэ ...удалай эмхэзэн ...Центральна Ко... ...шүүгдэй, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидадуудай, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүдэй Хандалгые бидэ хаража үзэхэ еhотой болонобди. Энэ документ соносхохыемни зүбшөөгыт.

...СКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН ...ЛНА КОМИТЕДТЭ, КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА ... ШАЛГАЛТЫН КОМИССИДА

...эй Центральна ...ТЭ, КПСС-эй Центральна ...ЭЭ кандидадуудые ...эй Центральна ...ссиин гэшүүд, ...ндалые хаража ...Ц-эй Центральна ...нуудые гуйнабдаа.

...VII съезд дээрэ ...хүтэлбэрилхы ...ндэдэ hунгагдаhан ...ын hүүлээрхи ...ны гү, али элүүр ...ны пенсидэ гараhан ...

...убилган шэнэдхэлгын политическэ хараа шугамые гүн гүнзэгыгөөр бариманталха ябадалые Центральна Комитет харуулhан, үе сагай эрилтэнүүдтэ тэрэнэй харюусама байhан дээрэhээнь эдэ бүгэдые бэелүүлхэ аргатай болоhон байна гэжэ Политбюро тоолоно.

Гэбэшье манай бүхы обществын урда, нэн түрүүн партиин, тэрэнэй Центральна Комитедэй урда, өөрынгөө хэмжээнэй ба шэнэ шэнжэ шанарай талаар онсо орёо зорилгонууд табигдажа байна. Энэмчай гансашье Центральна Комитедэй үнгэрhэн ажал ябуулгын талаhаа бэшэ, харин ерээдүйдэ hургаал абаха талаhаа залан сэхэ удха шанартай асуудал болоно. Тэдэнние зүбшэн хэлсэлгэ ба шидхэлгэ горитой үгэ буляалдалгын. Бэдэрэлгын, элдэб hанал бодол сасуулалгын оршон байдалда үнгэрhэн юм. Энэ үедэ шидхэбэринүүдые найруулан эхөёохо ба баталан абаха, тэдэнние бэелүүлхэ талаар нэгэн ниитэ hаналтай байhанаараа Центральна Комитет илгардаг байгаа.

Центральна Комитедэй, Шалгалтын комиссиин гэшүүдэй нягта жагсаалай ба нэгэн hаналтай байhанай ашаар манай обществые хубилган шэнэдхэлгын шэнэ шатада — энэ хараа шугамые бодото дээрэнь бэелүүлгын шатада гаргаха талаар айхабтар ехэ хүдэлмэри бидэ хэжэ шадаа гээшэбди.

Нээрээшье, энэмнай юрын бэшэ саг — ороной, партиин, социализмын хуби зая шидхэхэ удхатай политическэ залан сэхэ шидхэбэринүүдые баталан абалгын саг байhаниинь эли ааб даа.

Бидэнэй олонхинь еөhэдынгөө урданай заншал болон бодолнуудhаа арсаха баатай болоо бэлэй. Тиигэбэ яабашье манай обществын хүгжэлтын энэ эгээл харюусалгатай сагта гол шухала асуудалнуудай талаар Центральна Комитет өөрынгөө үндэр үүргэ дүүргэжэ шадаа.

Тиихэдээ гансашье шидхэбэринүүдые баталан абалгын талаар бэшэ, харин эдэ шидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар парти дотор, ажалшадай дунда, общество дотор айхабтар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаhан байна. Юуб гэхэдэ, нүхэдүүд, хэдэн миллион хүнүүд тухай, ороной мүнөөнэй ба ерээдүйн байдал тухай эндэ хэлэгдэнэ ха юм. Харин мүнөөнэй дэлхэй дээрэ Советскэ Союзай дүүргэдэг асари ехэ үүргые хараадаа абаха болоо hаа, бүгэдын ойлгохоор шалтагаанаар, энэмнай бүхы дэлхэйн оршон байдалда, бүхыдее дэлхэйн хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ нүлөө үзүүлhэн байха юм.

Эдэ бүгэдые хэлэхэдээ, Центральна Комитедэй хүдэлмэриие үнэн дээрээ байhаанhаань бүри hайнаар харуулха гэнэ бэшэб гэжэ таанад ойлгохо бээзт. Тиигэжэ найданаб. Тиимэ бэшэ, бидэ, энэ залда hуугшад, бүхы бодото байдалые мэдэнэбди. XXVII съездыи hүүлээрхи ЦК-гай ажал ябуулгадахи хүдэлмэриин дүй дүршэлhөө хубилган шэнэдхэхэ талаар политическэ хараа шугам бүрилдүүлгэдэ ба бэелүүлгэдэ шидхэхы удха шанартай гол асуудалнуудые онсолхо гэнэб.

Теэд ажабайдал нэгэ газартаа байнагүй. Хубилган шэнэдхэлгэдэ экономическа, социальна, политическэ шидхэбэринүүд абтана, гадна кадрова хубилалтанууд болоно. Партиин ба обществын хүсэнүүд бүхы дээрээ шэнээр бүлэглэгдэнэ. Энэмнай шэнэ зорилгонуудаар баадхагдана бшуу.

Эмхидхэлэй асуудалнуудые шидхэхэ эрхэ конференцидэ олгохо тухай асуудал Бүхсоюзна XIX партконференциин урда тээ табигдаа hэн гэжэ хэлэхэ еhотойб. Тиихэдэ зүб шидхэбэри абаабди гэжэ hанаб. Тэрэнние мүнөөдэршье батадхажа болохо гэжэ тоолоноб. Орон дотор бэелүүлэгдэжэ эхилhэн хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудта конференциин бүхы хүсые элсүүлхэ гэжэ бидэ нэн түрүүн оролдоhон байгаабди.

Энэмнай өөрыгөө сүм харюулаа. Конференци үндэр хэмжээндэ үнгэрhэн, партиин ба обществын хүгжэлтэдэ, ехэ удха шанартай байhан байна.

Тиихэдэ Центральна Комитедтэхи байдал баhал ондоо байгаа. Ойлгосотой шалтагаануудhаа уламжалан, эдэбхитэй ажал хэхээ болиhоn ЦК-гай гэшүүд нилээн үсөөн hэн.

Нүхэдүүд, мүнөө, илангаяа партида тоосоото-hунгалтын кампани үнгэргэhэнэй hүүлээр хэрэг байдал горитойгоор хубилаа. Энэ үе соо гүрэнэй зургаануудта ехэ хубилалтанууд хэгдээ, кадрнуудые hэлгэхэ хэрэгтэй болоо.

Мүнөедэрэй байдалаар партиин түбэй органуудта ямар байдал тохёолдоо гээшэб? Хэрбээ тоо, баримтануудта хандаха болоо hаа, ЦК-гай 301 гэшүүдэй 83 ниинь мүнөө үедэ пенсиин наhанай юм: ЦК-гай гэшүүндэ кандидадууд болохо 157 хүнүүдэй 27-ниинь пенсионернүүд; Центральна шалгалтын комиссиин 82 гэшүүдэй 12 хүниинь пенсионернүүд. Иигэхэдээ партиин түбэй органуудай бүридэлдэ 122 хүниинь пенсионернүүд болоно.

ЦК-да тохёолдоhон ушар байдал ЦК-гай бүридэлhөө пенсидэ гараhан олохон нүхэдэй hанаае зобоодог гэжэ эдэ нүхэдтэй хөөрэлдэхэдэ, хэлэдэг. Партийна ба гүрэнэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаха аргагүй дээрэhээ аягүй байгдана гээд партийна гүнзэгы үзэлтэй, партийна ёно заншал баримталдаг, юрэ хүнэй арга боломжонуудые мэдэхэ олохон хүнүүд асуудал тон зүбөөр табина. Харин мүнөөнэй ажабайдал, тэрэнэй эршэ ба хэмжээнүүд, ЦК-да тохогдоhон зорилгонууд hураггүй ехэ эдэбхитэй байха эрилтэ табина бшуу.

Юрэдөөл, Центральна Комитедтэ хандаhан Хандалга соогоо манай нүхэд энээн тухай хэлэбэ. Тэдэнэр партиин политическэ хараа шугамые халуунаар дэмжэнэ, хубилган шэнэдхэлгын хэрэгүүдые саашадань хүгжөөхэ талаар ЦК-гай хүдэлмэриие шангадхаха шухала гэжэ ойлгоно. Гэхэ зуура, энэ хэрэгтэ тиимэ эдэбхитэйгээр хабаадаха аргагүй байна. Пенсиин наhанда хүрэhэн ЦК-гай болон Центральна шалгалтын комиссиин олохон гэшүүд юрэ хөөрэлдэхэдөө энэ. асуудал табиhан, Центральна Комитедэй хүтэлбэрилэгшэдтэй зүбшэн хэлсэhэн байна. КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленумдэ ба КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссида хандаhан хамтын Хандалга иимэ ажал ябуулгынь дүн болоо гээшэ.

Партидашье, обществодошье үргэнөөр мэдээсэлгын оршон байдалда бидэнэй мүнөөдэр хэлсэжэ байhан асуудал коммунистнуудай, партийна бэшэ хүнүүдэй дунда зүбшэн хэлсэгдэнэ. Совет хүнүүдэй партиингаа, ЦК-гай, хубилган шэнэдхэлгын хуби заяанай түлөө hанаагаа ехээр зободог болоhыень энэнь гэршэлнэ. Иигэтэл партиин ба төрэнэй хүтэлбэрилхы органуудай ажал ябуулгатай хубилган шэнэдхэлгын эшэ үндэhэн холбоотой байhан, тулань, мүнөөшье тэрэнэй саашадаа ямараар ябуулагдаха байhаниинь имагтал тэдэнэрhээ ехэ дулдыдна гэжэ бүлта хүнүүд ойлгоно. Хөөрэлдөөнүүдэй, уулзалгануудай үедэ хүнүүд энэ темэ зүбшэн хэлсэдэг, hанаагаа зобожо байhанаа элирхэйлдэг, энэ асуудалые шидхэхэ талаар өөнэдынгөө арга замуудые дурадхадаг гээшэ.

Центральна Комитедэй гэшүүдэй, ЦК-гай гэшүүндэ кандидадуудай болон Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүдэй — манай бүлэг нүхэдэй хандаhан Хандалгатай дашарамдуулан, иигэжэл хэлэхэ гээhэм.

Бидэ яаха болонобибди?

Этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдыень болоулха тухай партиин Центральна Комитедтэ Хандалга бэшэhэн Центральна Комитедэй гэшүүдэй, ЦК-гай гэшүүндэ кандидадуудай, Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүдэй гуйлтые хангажа болохо гэжэ Политбюро тоолоно. Энэ талаар Уставаар хараалагдаhан ямар нэгэн hаалта үгы. Энээнэй түлада нюусаар дуугаа үгэhэнэй хэрэггүй, юуб гэбэл, партиин Центральна Комитедэй бүридэлhөө ямар нэгэн шалтгаанаар хэн нэгэниие гаргаха хэрэгтэй болохолол, Уставай ёноор нюусаар дуугаа үгэлгэ үнгэргэгдэдэг. Харин энэ ушарта бодото ехэ шалтагаанаар хүнүүд өөhэдее этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдээ болюулха бшуу. Бидэ тэдэнэй гуйлтые ойлгохо эзргэтэйбди. Политбюрогой hанамжа иимэ.

Манай нүхэдэй гуйлтые хангаха дурадхал Политбюро оруулна гэжэ хэлэбэб.

Партиин Центральна Комитедэй Пленумдэ хэхэ элидхэлни иимэ. Энэ асуудал хаража үзеед, шидхэел даа. ЦК-гай болон Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд ямар hанамжатай гээшэб? Хэн нэгэн үгэ хэлэхэ дуратай hаа, хэлэг лэ. Хандалга доро гар табиhан хүнүүдтэ, Пленумдэ хабаадаhан бүхы хүнүүдтэ ханданаб.

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ, КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА ШАЛГАЛТЫН КОМИССИДА

Бидэ, КПСС-эй Центральна Комитедэй гэшүүд, Центральна Комитедэй гэшүүндэ кандидадууд, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд, манай иимэ Хандалга хаража үзэхыень КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленумые гуйнабди.

Бидэ, КПСС-эй XXVII съезд дээрэ манай партиин хүтэлбэрилхы органуудай бүридэлдэ hунгагдаад байхадаа, съездhээ хойшонхи үедэ hаhанайнигаа гү, али элүүр энхынгээ талаар пенсидэ гараhан байгаабди.

Мүнөө үедэ, КПСС-эй Центральна Комитедэй, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин бүридэлдэ ородог бүхы нүхэдэй урда хубилган шэнэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, улам эршэмтэйгээр ажалаа ябуулха эрилтые табигдажа байхада, ниитын ажал хэрэгэй аша туhада бидэ, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүдэй, ЦК-гай гэшүүндэ кандидадуудай, Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүдэй этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдээ болюулха хэрэгтэй гэжэ тоолонобди.

Иимэ гуйлтатайгаар КПСС-эй Центральна Комитедтэ, Центральна шалгалтын комиссида хандахадаа, манай түрэл партиин, тэрэнэй Центральна Комитедэй болон КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой политическэ хараа шугамые нэгэн hаналтайгаар дэмжэжэ байhанаа мэдүүлнэбди.

Маанадта олгогдоhон ехэ этигэл найдалайнь түлөө ленинэй партида, тэрэнэй Центральна Комитедтэ үнэн зүрхэнэй гүнзэгы ехэ баяр баясхалан хүргэжэ байhанаа мэдүүлээд, манай обществые революционно ёноор шэнэдхэлгэдэ, хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые шидхэлгэдэ шэнэ амжалтануудые туйлахыень бүхы зүрхэ сэдьхэлhээ хүсэнэбди.

Ленинскэ партиин ажал ябуулгада саашадаашье эдэбхитэйгээр хабаадахабди гэжэ КПСС-эй Центральна Комитедые найдуулнабди.

КПСС-эй Центральна Комитедэй гэшүүд:

Александров А. П.
Алиев Г. А.
Алтунин А. Т.
Антонов А. К.
Архипов И. В.
Афанасьев С. А.
Багиров К. М.
Байбаков Н. К.
Бальмонт Б. В.
Бахирев В. В.
Башилов С. В.
Бородин Л. А.
Васильев Н. Ф.
Ващенко Г. И.
Герасимов И. А.
Грибков А. И.
Громова М. С.
Громыко А. А.
Гудков А. Ф.
Гуженко Т. Б.
Демиденко В. П.
Демирчян К. С.
Демичев П. Н.
Добрик В. Ф.
Долгих В. И.
Егоров А. Г.
Ежевский А. А.
Ермин Л. Б.
Зайцев М. М.
Зимянин М. В.
Ивановский Е. Ф.
Карлов В. А.
Карпова Е. Ф.
Клименко И. Е.
Клюев В. Г.
Коноплев Б. В.
Корниенко Г. М.
Круглова З. М.
Кузнецов В. В.
Куликов В. Г.
Куркоткин С. К.
Ломако П. Ф.
Лутак И. К.
Ляшко А. П.
Макаренко В. С.
Мальцев В. Ф.
Мозговой И. А.
Муравьев Е. Ф.
Ночевкин А. П.
Огарков Н. В.
Одинцов В. Е.
Петров В. И.
Поляков В. Н.
Пономарев Б. Н.
Пономарев М. А.
Прокопьев И. П.
Птицын В. Н.
Рахманин О. Б.
Рекунков А. М.
Рыков В. Н.
Савинкин Н. И.
Соколов С. Л.
Соломенцев М. С.
Теребилов В. И.
Титаренко А. А.
Тихонов Н. А.
Третьяков П. И.
Трунов М. П.
Федосеев П. Н.
Филатов А. П.
Червоненко С. В.
Черный А. К.
Шакиров М. З.
Школьников А. М.

КПСС-эй Центральна Комитедэй гэшүүндэ кандидадууд:

Антонов Н. А.
Буренков С. П.
Вороновский Г. П.
Глушков Н. Т.
Давыдов Н. Г.
Деменцев В. В.
Егоров Г. М.
Ермаш Ф. Т.
Жуков Г. А.
Камалиденов З.
Комаров Н. Д.
Коновалов В. Н.
Константинов А. У.
Кошоев Т. Х.
Матафонов М. И.
Мукашев С.
Рубэн Ю. Я.
Рыбаков А. М.
Саркисян Ф. Т.
Сеидов Г. Н.
Скляров Ю. А.
Шапиро Л. Б.
Шубников Н. М.
Ястребов И. П.

КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд:

Балыкова Л. К.
Гилашвили П. Г.
Гребенюк В. А.
Ерпилов П. И.
Ефремов Л. Н.
Зверев А. И.
Капитонов И. В.
Комарова Д. П.
Криворучко Л. Л.
Сизов Г. Ф.
Сонгайла Р.-Б. И.
Степанов В. Т.

...УРЯАДАЙ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ СЪЕЗД

...ран зохеолшодой ээлжээтэ, 10-дахи съезд М. ...ажэтэ республиканска библиотекын конференц... ...ардэр болобо.

...ран зохеолшодой холбооной правленин түрүү... ...Динов «Буряадан Уран зохёолшодой холбоо... ...хубилган шэнэдхэлгын үе сагтахи тэрэнэй зо... ...элидхэл хэhэн байна.

...ран зохеолшодой холбооной шалгалтын комис... ...е соо хэhэн хүдэлмэри тушаа комиссиин түрү... ...гшо К. Карнышев тоосоо.

...ран шүлэгэй мүнөөнэй байдал тухай — ...ород болон ородоор бэшэдэг бу... ...ууд зохёолнууд тухай — А. Румянцев, ...ран зохёолой драматическа жанрай — Ц. Галанов, залуу уран зохёолшодтой, поэ... ...эрэн бэшэгшэдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэри тухай Б. Дугаров нэмэлтэ элидхэлнүүдые хэбэ. Литературна жасын хүдэлмэри тушаа Д.-Д. Дугаров тоосоhон байна. Уншагшадаа уран зохёолнуудтай танилсуулха, номуудые тарааха талаар хэгдэhэн хүдэлмэри Б. Жигмытов мэдээсэбэ.

«Байгал» журналай ахамад редактор С. Цырендоржиев тоосоото хугасаа соо журналай редколлегиин ябуулhан хүдэлмэри тухай элидхэл хэ. «Хараасгай» журналай ахамад редактор Ц.-Ж. Жимбиев журнал тухайгаа өөрэнхэ үгээ.

Элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэнүүдтэ съездын делегадууд эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Уран зохёолшод, поэдууд Д. Эрдынеев, К. Баяков, Ц. Номтоев, А. Бадаев, Г. Радиаева, уран зохёол шэнжэлэгшэд Ц.-А. Н. Дугарнимаев, В. Б. Махатов, Н. Д. Хосомоев, поэт Р. Шоймарданов, «Буряад үнэн» газетын редакторай орлогшо Ц. Б. Цырендоржиев, уран зохёолшод В. Петонов, Б Ябжанов, Д. Доржогутабай, Н. Галданов, Э. Бальжинимаев болон бусад хабаадаhан байна.

КПСС-эй обкомой секретарь Л. Ч. Нимаева съезд дээрэ үгэ хэлэжэ, Буряадай уран зохёолой саашанхи хүгжэлтын гол шухала асуудалнууд дээрэ тогтобо.

РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной правленим түрүүлэгшэ С. Михалков дэлгэрэнгы үгэ хэлэhэн байна.

Съездын хүдэлмэридэ КПСС-эй ЦК-гай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ А. Филин, партиин обкомой хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев, Түрүүлэгшын орлогшо Н. И. Крючков, КПСС-эй Улаан-Удын горкомой секретарьнар П. А. Чукреев, Р. Р. Хориноева, РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной правленин секретарь Э. Зимин, «Литературная Россия» газетын таhагые даагша М. Ломунова, партиин обкомой үзэл сурталай таhагые даагша В. М. Горлов, республикын соёлой министр Д. Т. Цыремпилов гэгшэд хабаадаба.

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной правлени, шалгалтын комисси шэнээр hунгагдаа.

Энээгээр уран зохёолшодой съезд хүдэлмэриеэ түгэсхэбэ.

Редактор Р. Б. ГАРМАЕВ.

...а Государ... ...й АССР по ...ам и книж... Ленина 35 ...акс 04610

Хүдөөгэй ажалшад! КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлэгты! Социалис зөөриин элдэб түхэл шэнжэнүүдэй, ажахы эрхилэлгын онол арганууудай үндэһэ һуури дээрэ оронойнгоо хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалгые һайжаруулагты!

(КПСС-эй ЦК-гай 1989 ОНОЙ МАЙН 1-нэй УРЯНУУДЫҺАА).

ХАБАРАЙ ТАРИЛГЫМХИ

Партийн Буряадай обкомдо республикымнай агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэдтэй, мүн эрдэмтэдтэй, эмхи зургаануудай, захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга үнгэргэдөө гэһэн мэдээсэл газетэдэмнай тунхаглагдаа һэн. Мүнөө энэ уулзалгада хабаадажа, үгэ хэлэгшэдэй дэмжэ-жа дурадхалнууд, зарим асуудалнуудта үгтэйн-доро үргэнөөр толилогдожо, үншагшадай анхаранда-дана.

ЮРЭНХЫ БАЙДАЛАА ШЭНЖЭЛХЭДЭ...

Жэл бүхэндэ хабарай тарилгын урда тээ үнгэргэгдэдэг заншалта энэ уулзалгые партийн обкомой нэгдэдхи секретарь А. М. БЕЛЯКОВ нээжэ, республикын гидрометеорологическа обсерваторийн директор В. К. ТАТАРИНЦЕВТА үгэ үгэб.

— Үнгэрһэн үбэлнай урда жэлнүүдэйхидэ орходоо нилээд дулаан байба. Олон районуудта саһан ехээр ороо. Гэбэшье хуурай талата зонодо ородог диилэнхи районуудта саһан урда мэтэ бага байжа, үбэлэй, хабарай һалхинда хүрһэнниинь үлеэлгэжэ нилээд хатаа. Хабартаа эртүүр дулааржа, тала дайда хушаад байһан саһан үни тогтонгүй хайлашоо. Газарай хүрьһэнэй гэдээгүйдэ хайлаһан саһанай һайрам үрэжэлдэ туһа болонгүй алдагдаа. Мүнөө Баргажанай, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Загарайн, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Бэшүүрэй районуудта газарайнь шииг нойтон хэмһээ бага гэжэ тодорхойлогдоно. Апрель һара мартда орходоо бага эзрэг хуйтэншэг, һалхитай байна, байхашье. Һарын гурбадахи арбан хоногой эхиндэ саһан ороожо, шуургалха. Юрэнхы дээрээ шииг нойтон энэ һарада нормоһоо үлүү ороожо болохо. Май һара һалхитай, сагай уларил тогтууригуй байхаар хулеэгдэнэ. Энэ үедэ урда зүгэй циклон 5—6 дахин үзэгдэжэ, зарим үдэрнүүдтэ хуйтэрхэдөөшье болохо юм. Майн 17—20 ной үеэр саһан, бороо ороожо, һалхилжа магадгүй. Удаань үдэртөө дулаараашье һаа, һүниндее хуйтэн зандаа байха. Июнь һара урдынхидал адли байжа магад. Шииг нойтон нормодоо, нормоһоо үлүү ороожо болохо. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ орходоо, май һарада саһа, бороо элбэг байха юм. Зарим районуудта хэмһээ үлүү бороо ороожо магад.

Удаань республикын Госагропромой түүрүүлэгшын орлогшо Б. С. РАЗГУС байгша ондо районуудай ажахынуудай хабарай тарилгада хэр эзргэ бэлэдхэлтэйгээр хүрэжэ ерэһэн тухай дэлгэрэнгүйээр хөөрөө.

— Энэ жэлдэ ороһото үргамалнуудай тарилга дүрбэн мянган гектараар хороогдожо, тэжээлэй үргамалнуудай тарилга нилээд үргэдхэгдэхэ юм. Жэшээлбэл, республикымнай колхоз, совхозууд болон худее ажахын бусад предприятинуудта 9640 гектарта хартаабха һуулгажа. гектарай 102 центнер ургаса малтаха түсэб хараалагдаа. Тэрэшэлэн ороһото үргамалнууд 400 мянган гектарта таригдажа, бүхыдее 543,7 мянган тонно тарыа суглуулжа амбаарлаха зорилго табиҳайбди. Тэжээлэй үргамалнууд 351,7 мянган гектарта, тэрэ тоодо сенажда хэрэглэгдэхээр ороһото үргамалнуудай холисын тарилга 92,2 мянган гектарта таригдаха. Олон жэлэй тарималь ногоон соохоо донник 7 мянган гектараар, рапс 10 мянган гектараар, горох обёосой холисо 60 мянган гектараар үргэдхэгдэхэ юм. Хэрбээ нёдондо бүхыдее 337 мянган тонно ороһото үргамалнуудай сенаж дараһан һаа, байгша ондо 530 мянган тонно нимэ зүйлэй тэжээл бэлэдхэгдэхэ юм. Энэ жэлдэ малай тэжээл үрдынхиһаа 2 мянган тонно тэжээлэй единицын хэмжээгээр ехээр бэлэдхэгдэхээр хараалагдана. Тусхайлбал, 780 мянган тонно силос дарагдажа, 136 мянган тонно тэжээлэй корнеплод, 47 мянган тонно ногооной витаминтай гурил бэлэдхэгдэхэ юм. Тиихэдэ үбнэ, һолоомон болон зелёнко 650,5 мянган тонно тэжээлэй единицын хэмжээгээр бэлэдхэгдэхэ байна. Мүнөө ажахынуудта 201 мянган гектар сэбэр паар бэлэдэгдэнхэй. Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо хабартаа хахалагдажа тарилга хэгдэхэ газар нилээд ехэ байхаар хулеэгдэнэ. Колхоз, совхозуудай ургаса ургуулагшад сэбэр паар болон намарай паар дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ оруулаа. Бүхыдее энэ жэлэй ургасада хэрэглэхээр 2 миллион 33 мянган тонно наг шэбхэ гаргажа тараяха түсэб хараалагданхай. Байгша оной хартаабхын, овощой таригдаха полидо, сабшаланда наг шэбхэ нилээд гаргагдаа,— гэжэ Б. С. Разгус хэлээ.

Минеральна үтэгжүүлгэ оруулха худэлмэри үргэнөөр ябуулагдаха болоно. Тусхайлбал, гектар бүридэ газарай хүрьһэндэ шэнгээсэтэй бодосооро 88 килограммай хүртэхөөр минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаха юм. Эршэмтэй технологёор таригдаха ороһото үргамалнуудай полидо 170 мянган тонно үтэгжүүлгэ хэрэглэгдэхэ байна. Тэрэшэлэн хартаабхын 60 процент, овощой 70, тэжээлэй үргамалнуудай 52 процент тарилгада минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаха юм. Мүн 14 мянган гектар сабшаланда, 900 гектар бэлшээридэ минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэгдэхэ юм. Үнгэрһэн хугасаа соо ажахынуудай нилээд ехэ полинн үрэжэл комплексно агрохимическэ аргаар һайжаруулагдажа бэлдэгдэнэн байна. Иимэ полидоо баян ургасатай тэжээлэй үргамалнуудые тариха түсэб олон ажахынууд хараална.

Ороһото үргамалнуудай таригдаха полидо минеральна үтэгжүүлгээ гол түлэб үрэнэнтэйнь хамта газарай хүрьһэндэ булаха юм. Олон ажахынууд аша үрэтэй аммиагай уһа горитойгоор хэрэглэхээр хараална.

Жэл бүхэндэ хартаабхын үрэнэн хоромдожо, ажахынуудта ехэ түбэг ушаруулдаг юм. Тиин энэ бэрхэшээлнэн гарахын тула колхоз, совхозууд мүнөө зохихо хэмжээнүүдые абажа байна. Тусхайлбал, ондоо область, хизаарнуудһаа гадна нютагтаа айлнуудай хубиин ажахыһаа горитой ехэ үрэнэнэй хартаабха худалдажа абахаар тусэблэнэ.

Мүнөө үедэ республикымнай ажахынуудта рапс, доннигой үрэнэн хүсэд хүрэхөөр бии юм. Тарилгын эхилтэр доннигой үрэнэ залаата ногооной үрэнөөр агсажа абаха худэлмэри ябуулагдана.

Республикымнай ажахынуудта үрэнэнэй ороһо сэбэрлэхэ оньһон тухэрэлгэнүүд үсөөн юм. Урдандаа худэлгэгдэдэг машинануудынь хуушаржа эбдэрээд, бүтээсэгүйгөөр худэлгэгдэнэ. Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудта үрэнэнэй ороһо сэбэрлэжэ илгаха 67 машина хэрэгтэй. Тезд жэл бүхэндэ республикадамнай ороһоолоо гурбан машинаһаа үлүү тухеэрэлгэ абтанагүй. Энээнтээ уламжалан олон районуудай ажахынууд ороһото үргамалнуудайнгаа үрэнэ хүрэнгые сэбэрлэжэ, тарилгын шанарта хүргөөгүй байха юм. Жэшээлбэл, Баргажанай райондо ороһоолоо 12 процент, Хурамхаанай районой ажахынуудта 24, Хэжэнгын райондо 40, Ярууныи райондо 40 процент үрэнэнниинь тарилгын шанарта хүргэгдөөд байна.

Байгша ондо үргуулһанаа сум хуряжа абахын хажуугаар силос, сенаж һайн шанартайгаар дараха эрилтэ табигдана. Тезд илангаяа сенажай шанар һүүлэй жэлнүүдтэ дээшэлүүлэгдэнэгүй. Ушарынь хадаа, олон ажахынуудта сенажда хэрэглэгдэхээр таригдаһан ургамалнуудые саг болзортонь хуряажа абаха машина, техникээр дутамаг байһанһаа иимэ хохидолдо ороно гээшэ. Тиимэһээ мүнөөнөө бүтээсэ ехэтэй машина, техникэ худалдажа абаха, бии байһан комбайнуудаа заһабарилжа бэлэн болгохо эрилтэ табигдана.

Эдэ үдэрнүүдтэ урда зүгэй зонодо ородог районуудай ажахынууд тарилга хэхэ газараа борнойлоо, жэгдэлээ. Тиихэдэ бүртаг ногоо усадхаха хэмжээнүүд абтажа захалба. Илангаяа хахалагдаһан паараа тарилгада һайнаар бэлдэхэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулна.

Мүнөө республикадамнай түргэн эдешэдэг сортын кукурузын 60 тонно үрэнэн бии. Олон ажахынууд үрэнэнэйнгее хартаабха илгажа захалаа. Энэ жэлдэ хартаабхаяа далантуулан һуулгаха арга хэрэглэхэ шухала. Хэрбээ иимэ арга нэбтэрүүлхээр шиидэбэл, полиёо һайнаар бэлдээд, май һарын эхинһээ хартаабхаяа далантуулан һуулгаха хэрэгтэй. Байгша ондо овощ ехээр таригдаха. Орой болотор хуйтэрдэг манай эндэ огородой үргамалнуудые теплицэнүүд соо тарихада баян ургаса суглуулдаг бригаданууд олон. Тезд нажарай теплицэ барихада полиэтиленовэ пленконууд дуталдана. Теплицэ, парнигуудые хушаха сонхын шэл хомордоно. Һүүлэй жэлнүүдтэ республикадамнай полиэтиленовэ плёнко багаар абтадаг болоо.

Огородой эдеэ элбэг ехээр үргуулжа, хүн зоной эрилтые дүүрэнээр хангадаг болохын тула астраханиин технологи нарижуулан һайжаруулжа, үргэнөөр хэрэглэхэ дурадхал оруулагдаа.

Мелиораци хэгдэһэн, мүн һалагдадаг газарай ургаса дээшэлүүлхэ зорилго мүнөө шангаар табигдана. Колхоз, совхозуудай луговодууд, луго-мелиоративна звено, отрядуудай гэшүүд үбэлдөө гол, горходой хиндэ тошо мүльһэ, горитойхоноор хүргэжэ нөөсэлее. Мүнөө ажахынуудай луговодууд даалгагдаһан сабшаландаа гаранхай, культуртехническэ худэлмэрээ ябуулна. Олон ажахынуудта булүүр станцинуудынь, газар уһалха бусад оньһон машина, түхеэрэлгэнүүдынь һаадгүй худэлгэгдэжэ захалаа. Урда районуудай механизаторнууд поли, сабшаландаа минеральна үтэгжүүлгэ оруулжа эхилэнхэй.

Сагай уларилай таарамжагүй байгаашье һаань, бухы арга шадабаряа элсүүлжэ, зональна гурим, агротехническэ заабаринуудые нариналаг баримталха эрилтэ табигдана.

ТҮРҮҮ АРГАДА, ДҮЙ ДҮРШЭЛДЭ ТҮШЭГЛЭХЭ

«Түрүү ажахынуудай жэшээ юугээрээ удхатайб гэбэл, эрдэмэй, шэнэ технологиин түйлпатнуудые ажахы эрхилэлгын, худэлмэрилэгшдые урмашуулгын шэнэ онол арганууудтай холбон ашаглаха хэрэгтэй байһаниие гэршэлнэ ха юм».

(КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) Пленум дээрэ партийн ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хэһэн элидхэлнээ)

Бэшүүрэй районой Дзержинскийн нэрэмжэтэ совхозой ахамад агроном В. Е. АСТРИХИНСКИЙ:

— Һүүлэй жэлнүүдтэ ажахынгаа эрилтые өөрын бэлдэнэн үрэнөөр хүсэд хангадаг болохоһоо хойшо ороһото үргамалнуудай тогтууритай баян ургаса ургуулнабди. Тиихэдэ малай тэжээл горитой ехээр бэлэдхэгдэдэг болоо. Жэшээлбэл, малай условно толгой бүхэндэ 24—26 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбнэн, силос, сенаж болон бусад тэжээл бэлэдхэгдэнэ. Тэжээлэй элбэгээр, шанартаагаар абтадаг болохоһоо хойшо адууһа малай тоо толгой олошоржо, ашаг шэмэнь эрид дээшэлээ гэхэ гү, али ажахымнай һү, мяха, нооһо тушаяха гүрэнэйнгее захилые жэншэдгүй дүүргэхэ аргатай болоо юм. Хэрбээ бэлэдхэгдэнэн тэжээлэймнай шанарай бүри һайн гэхэ гү. али белок, саахар болон бусад бодосуудаар элбэг байгаа һаань, бүри ехэ продукци үйлэдбэрилэгдэхэ байһан гээшэ. Урдандаа белок элбэгтэй тэжээл ехээр бэлэдхэхын тула горох ехээр тарижа туршаһан байнабди. Тезд манай Бэшүүрэй рэйондо горох бирагүйгөөр ургажа, баян ургаса үгэхэгүй байшоо. Жэшээлбэл, наймадахи табан жэлдэ гектарай 6,6 центнер горох хуряаһан һаа, 9 дэхи табан жэлдэ —9,9, 10-дахи табан жэлдэ —5,0, 11 дэхи табан жэлдэ —15,3, харин 12-дохи табан жэлэй гурбан жэлдэ гектарай 22,8 центнер горох хуряажа абаабди. Иигээд байхада, горох ехээр тарижа, ороһоныень тэжээлдэ хэрэглэхэ гээшэ ажахынуудта нилээд гаргашатай байба ха юм. Тиимэһээ бидэ элдэб бодосуудаар элбэг буурсагта донник ногоо ехээр тариха зорилго урдаа хараалаабди. Урдандаа энээниие анхардаггүй байһан гээшэбди. Тэжээл бэлэдхэхэдээ, шанарыень, минеральна бодосуудыень хараада абангүй, юрэнхы хэмжээндэнь анхардаг байһандаа доннигой тарилгые үргэдхөөгүй гээшэбди. Энэ алдуугаа заһаруулжа байнабди. Мүнөө тэжээлэй шанар тодорхойлходо, нэгэ килограмм бүхэндэ 16—20 грамм протеин дуталдана гэхэ гү, али совхоздо бэлэдхэгдэнэн тэжээлэй ехэнхи хубиһаа ямаршье ашаг үрэ абтанагүй. Тусхайлбал, малай условно толгой бүхэндэ 26,8 центнер тэжээлэй единицын хүртэхөөр бэлэдхэгдэнэн тэжээлэй 5,3 центнерынь ямаршье аша үрэгүйгөөр гаргашалагдана. Манай районой олон ажахынуудта үрэнэ хүрэнгын, хэрэгтэй машина, техникын дутамаг байһан дээрэнээ, мүн белок элбэгтэй энэ үргамалые тариха түсгаар программын һайнаар зохёогдожо шадагдаагүй дээрэнээ тарилгань мүнөөшье үргэдхэгдэнэгүй.

Бидэ белогоор элбэг тэжээл бэлэдхэхын тула нэгэ жэлэй ногооной орондо горох обёосой холисо 822 гектарта тарихаар түсэблээбди. Тэрэшэлэн ногооной гурилда хэрэглэхээр 180 гектарта донник, 100 гектарта хусы ногоон таригдаха юм. Тэжээлэй белогоор дуталдаха бэрхэшээлнээ гараха зорилготойгоор 1988 онһоо эрдэмэй-үйлэдбэриин «Рапс» системдэ оролсообди. Мүнөө Буряадай худее ажахын институтдай гурбан жэлээр хэлсээн баталагдаһай. Тиин тус институтдай эрдэмтэд рапс тариха технологи, үрэнэ бэлэдхэхэ онол арганууудые үргэнөөр нэбтэрүүлжэ, ехэ туһаламжа үзүүлнэ. Нёдондо баталагдаһан хэлсээнэйнгээ өөһоор үрэнэнь гэхээр 50 гектарта «золотониевский» сортын рапс таригдаа. Тиихэдэ 73 гектарта участоһаа гектарай 14,2 центнер үрэнэн абтаа. Суглуулһанаа сэбэрлэжэ гүрэндэ 485 центнер рапсын үрэнэ тушаагаабди. Тэрэшэлэн гологдоһон гэжэ 227 центнер үрэнэниинь тээрмэдэгдэжэ, үнеэдтэ гурил болгогдоод эдюулэгдээ. Тобшолбол, рапсын тарилгын гектар бүриһее 485 түхэриг 60 мүнгэнэй сэбэр олзо абаа һэн.

Рапс ургамалые кукуруза, ешмээнтэй холижо силос болгон дарахада, юрын кукурузын ногоон эшэ, набшаар хэгдэнэн силостэ орходоо протеиниинь 2 дахин, каротиниинь 4, кальци —3,8, фосфорынь 2,5 дахин дээшэлнэ.

Баргажанай районой Хилганын колхозой ахамад агроном Ч. Р. ДОРЖИЕВ:

— Нёдондо Баргажан голой үерлэнэнһее уламжалан адууһа малдаа тэжээл тон багаар бэлэдхэзбди. Тиигэбэшье бии байгаа тэжээлээ гамтайгаар, ашагтайгаар гаргашалһанай ашаар малшад, хонишоднай һүрэгее гэмгүй һайнаар ондо оруулжа байна. Байгша ондо манай механизаторнууд 2902 гектарта ороһото үргамалнуудые тариха түсэбтэй. Бухы тарилгымнай хахадтань ороһоо тарыан таригдажа, 23 процентыень тэжээлэй үргамалнууд эзэлнэ. Хүнтэймнай тарилга диилэнхидээ һалхинда үлеэлгэжэ хохидохогүйгөөр һужаагтуулан таригдадаг. Зональна гурим нарижуулан һайжаруулжа, гурба дүрбэн политой севооборот нэбтэрүүлһэнэй ашаар һүүлэй жэлнүүдтэ тогтууритай үргаса хуряагдана. Жэшээлбэл, нёдондо сагай уларилай хэды таарамжагүй байгаашье һаань, гектарай дунда эзэрээр 27,1 центнер ногооноо суглуулжа абаа һэмди. Ажахыдамнай тракторнотараяан ажалай ганса бригада бии. Ажалаа подрядай гурим-маар эмхидхэнэй, колхозойнгоо правленитэй хэлсээ баталһан юм. Мүнөө бригадын механизаторнууд тарилгадаа бэлдэжэ тухагүй ажаллана.

Урда жэлнүүдтэ бидэ 564 гектарта кукуруза таридаг һэмди. Байгша ондо энэ тарилгаяа хахадаарнь хороожо, рапс, горох, обёосой холисын тарилга үргэдхэхэмдай. Нёдондо түрүүшынхээ 120 мянган тонно ороһото үргамалаар сенаж дараа һэмди. Шанарынь һайн байгаа. Малдаа мүнөөшье эдюулнэбди. Илангаяа хонидоо сенажаар гүйсэд хангаабди. Нёдондо нэгэ полидо рапс, нүгеедэдэнь обёос таряад холижо сенаж дараһандаа үбэлжэлгээ гэмгүй һайн үнгэргэжэ байнабди.

Рапс үнеэдтэ эдюулхэдэ, гансашье һу шэмэнь дээшэлхэ бэшэ, тоһолигынь нэмэнэ. Урдандаа һаалишаднай 3,6 процент тоһолигтой һу һаадаг һаа, мүнөө 4,3 процент тоһолигтой һу абана.

Мүнөө газарай хүрьһэн гэдэнхэй. Бидэ апрелиин 7-һоо газараа борнойлоообди. Мүнөө нэгэ агрегат худэлгэгдэнэ. Сагай уларилые хараада абажа, байгша ондо тарилгаяа майн 4-һее эхилхэ зорилготойбди. Нэн түрүүлэн майн 16 болотор шэниисээ тарижа дүүргээд, рапс болон тэжээлэй бусад ургамалнууд таригдаха юм. Хонидой нооһо хайшалха үеэр хуряажа абахаар ногоон конвейер тарихабди. Мүнөө бригададамнай агрегадуудые хоёр халаанда худэлгэхэ механизаторнууд бии. Тарилгын эхилхэдэ ажал хэхэ хүн дуталдахагүй. Энэ жэлдэ 1532 гектар паар дээрэ шэниисэ таригдаха. Тэрэшэлэн сэбэр паарай нэгэ полидо обёос тарихабди. Байгша ондо үрэнэнэй, илангаяа обёосой үрэнэн хомор. Ушарынь хадаа нёдондо намартаа хуряалгын үедэ обёоснай хүсэд эдэшэзэгүй байжа, ехэхэн бэрхэшээлдэ оруулжа байна. Мүнөө бии байһан үрэнэнэймнай ороһоон бог бүртагһаа сэбэрлэгдэнхэй, илгагданхай. Һүүлэй дүнгөөр обёосой үрэнэнэй 81 процентнь, шэниисын 86 процентнь ургаха шадалтай гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Тарижа захалхадаа, үрэнэнэй ороһоонтой хамта үтэгжүүлгыень хүрьһэндэ булалсахабди. Минеральна үтэгжүүлгэ хүсэд хүрэхөөр асаргаданхай. Һүүлэй 4—5 жэлэй туршада полиин хүрьһые комплексно агротехническэ аргаар һайжаруулнабди. Жэл бүхэндэ 200 гектар полиин үрэжэл дээшэлүүлэгдэнэ.

Сэбэр паараа саг соонь элдүүрилхэ худэлмэридэ анхарнабди. Илангаяа зональна гурим үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй ашаар поли дээрэхи буртаг ногоо үндэһөөрнь үгы хэжэ шадаабди. Байгша ондо майн паар ехээр хахалжа абаха зорилго бии. Урдандаа паар дээрэмнай илангаяа хяаг ногоон үтэгжүүлгэ хүсэд хүрэхөөр асаргаданхай. Һүүлэй 4—5 жэлэй туршада полиин хүрьһые комплексно агротехническэ аргаар һайжаруулнабди. Жэл бүхэндэ 200 гектар полиин үрэжэл дээшэлүүлэгдэнэ.

Сэбэр паараа саг соонь элдүүрилхэ худэлмэридэ анхарнабди. Илангаяа зональна гурим үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй ашаар поли дээрэхи буртаг ногоо үндэһөөрнь үгы хэжэ шадаабди. Байгша ондо майн паар ехээр хахалжа абаха зорилго бии. Урдандаа паар дээрэмнай илангаяа хяаг ногоон

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хабарай тарилгын агрегадууд поли дээрэ жэрылдэнэ.

С. БАЛДУЕВ

ехээр ургадаг байгаа. Мүнөө үгы хэгдэ. Агротехникые нариналаг баримталагдадаг болохоодо, газарай ашаг шэмэ гэхэ гү, али ургасань эрид дээшэлжэ, гол баялиг болохо газартаа али эзргээр хандаһыемнай элеэр гэршэлжэ үгэнэ ха юм.

Хяагтын районой агропромышленна нэгэдэлэй ахамад агроном Г. Г. АБРОСИМОВ:

— Адууһа малай ашаг шэмые дээшэлүүлжэ, һу, мяха элбэгжүүлхэ асари ехэ зорилгонуудай табигдаад байһан мүнөө үедэ гэхэ гү, али партийн ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхээр зоригжоһон районойнмай ажахынуудай коллективүүд тэжээлэй ургамалнуудай тарилгын бүридэлые нилээд хубилгаа. Илангаяа сенажда хэрэглэгдэхэ ороһото үргамалнуудай тарилгые горитойгоор үргэдхөө. Жэшээлбэл, «Дружба», «Заря», Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозуудай. Хяагтын совхозой механизаторнууд рапс горох, обёостой, мүн хара тарыантай холижо, сен дарадаг болонхой. Тиимэһээ эдэ ургамалнуудые тарихадаа эдэшэхэ болзорыень хараада абадаг байха юм.

Байгша ондо хабарай поли дээрэхи худэлмэрээ эртүүр эхилээбди. Нёдондо нилээд ехэ тарилгамнай худэжэ хосороо һэн. Энэ жэлдэ урдын дутагдал дабтагдахагүй. Тиимэһээ манай зонын ажахынууд тарилгаяа майн 2—3-һаа эхилгэдэ эхилхээр бэлэдхэл хэнэ. Эндэ Худэриин зонодо ородог зарим ажахынууд тарилгаяа урдуурхиһаа хэдэн хоногоор хожомдожо захалха юм.

Районой колхоз, совхозуудта бүхыдее 1200 гектарта хартаабха һуулгагдахаар түсэблэгдэнхэй. Тиин хартаабхамнай майн 5—6-һаа таригдажа захалха юм. Бүхыдее райондомнай 31 мянган тонно үрэнэнэй хартаабха хэрэгтэй болохо. Тезд мүнөө манда 17 мянган тонно хартаабха бии. Ондоо областьнуудһаа 800 тонно хартаабха абахаар хэлсэнхэйбди. Тиихэдэ долоон мянга шахуу тонно хартаабха нютагайнгаа айл, зонһоо худалдажа абахаар хараалнабди.

Минеральна үтэгжүүлгэ оруулжа захалаабди. Энэ худэлмэридэ гол түлэб хуушаржа, хэрэглэмжэнэ гаргагдаһан сеялкэнүүдэ хэрэглэнэбди. Тарилгын эхилтэр 2 мянган гектарта минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ луговодууд тухагүй. Олон ажахынуудта сабшалангаа горхоной үнеар ундалуулна. Һаядаа сабшалан дээрээ минеральна үтэгжүүлгэ оруулжа захалхабди.

Ороһото үргамалнуудаар һайн шанартай сенаж дараха тухай урид үгэ хэлэгшэд зүбөөр хэлээ. Районоймнай ажахынуудта сенажай үргамалнуудые хуряаха машина, техникэ дуталдана. Шэнээр худалдажа абахада мүнөө үнэ сэнгынь дээшэлэнхэй. Бүтээсэ ехэтэй КП-2 тухэлэй машина райондомнай үгы. Комбайн абахаар захил хээ һэмди. Тезд захилнай мүнөөшье дүүргэгдээгүй байһаар. Ургаса хуряаха машина, техникын дутамаг байһан дээрэнээ сенажда хэрэглэгдэхэ ороһото үргамалнууд саг болзортоо хуряагдангүй үнжагайржа, тэжээлэй шанар эрид доошолно.

Хабарай тарилгада хүсэд хүрэхөөр тоһо, түлишын материалнуудые зөөжэ нөөсэлнэбди. Һүүлэй шалгалтануудай дүнгөөр район соо Мөөрөөшын совхоз тарилгадаа биргүй бэлэдхэлтэй байгаа. Илангаяа машина, техникэнь түгэс бэлдэгдээгүй байшоо. Мүнөө зохихо хэмжээнүүд абтажа байна.

Түнхэнэй районой агропромышленна нэгэдэлэй ахамад агроном В. С. ХОЛХОЕВ:

— Үбэлдее саһан ехээр ороо, дулаан байгаа. Урда жэлнүүдэйхидэ орходоо газарай хүрьһэндэ шииг нойтон яһала бии. Зүгөөр энээндэ найданүй, ажахынуудай мелиоратор нууд булүүр станцинуудаа раймнай тарилга эртын хүйтэндэ хүлдэжэ хосоршодог байгаа. Энэ удаа иимэ дутагдал дабтагдахагүй. Тусхайлан хэлэбэл, бухы тарилгымнай 51,4 процентыень ороһото, 40,7 процентыень тэжээлэй ургамалнууд эзэлхэ юм. Байгша ондо манай ургаса ургуулагшад малай условно толгой бүхэндэ 20 центнер тэжээлэй единицын хүртэхөөр эрхим шанартай үбнэ тэжээл бэлэдхэхэ түсэбтэй. Тэрэшэлэн ажахы бүхэндэ малай тэжээл бэлэдхэхэ нэмэлтэ даабари үгтөө. Жэшээлбэл, рапс 540 гектарта, донник 3500 гектарта, олон жэлэй ногоо 2200 гектарта гэхэ гү, али урда жэлнүүдэйхиһэ нилээд ехээр таригдаха байна.

Районоймнай ажахынуудта мүнөөдэрэй байдалаар горохой үрэнэн дуталдана. Тобшолбол, 500 тонно үрэнэнэй горох хэрэгтэй. Бусад ороһото үргамалнуудай үрэнэ худэнгэ хүсэд хүрэхөөр бии юм. Жэшээлбэл, тарилгадаа баян ургасатай «бурятская-79» сортын шэниисэ, томо ороһотой «удыч-жултый» сортын обёос үргэнөөр хэрэглэхэбди. Бухы үрэнэмнай тарилгын шанарта хүргэгдэнхэй, мүнөө хордогдожо байна.

Колхоз, совхозуудта тарилгада хабаадуулагдаха машина, техникэ түгэс бэлэдэгдэнхэй. Гансал хүсэ ехэтэй «Т-150» түхэлэй хэдэн трактор запас частиин дутамаг дээрэнээ худэлгэгдэхэн аргагүй зогсоогдоно. Республикын Госагропромой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдтэ хандаһамнай Харьковай трактор бүтээдэг заводто өөһэдее ошохыемнай дурадхаа. Хэрбээ ажахы, район бүхэнһее запас частьнуудые бэдэржэ холын городуудаар ошодог болоо һаа, ямар ажал бүтээхэбибди? Ойлгохонь бэрхэтэй.

Байгша онһоо ажахы бүхэн һаалиингаа фермэнүүдтэ ногоон конвейер тарихань. Тусхайлбал, районой фермэ бүхэндэ 10—15 гектарта, хонидой отарануудта 14—15 гектарта тарилга хэгдэхэ юм. Хонидой бригаданууд үбэлжөөнэйнгее байра шадархи полидо июнь һарын эсэстэ зеленко тарюулхаар хараална.

Районой ажахынуудай ургаса ургуулагшадай диилэнхи бригаданууд арендэнэ подрядай гуримаар ажаллана. Мүнөө тракторно-таряан ажалай 22 бригадын 14 коллективынь ажалаа шэнэ гуримаар эмхидхэнхэй.

Хартаабха тухай хэдэн үгэ. Байгша оной тарилгада 400 тонно үрэнэнэй хартаабха дуталдаха юм. Энээнээ айлнуудһаа абаһан хартаабхаар хүсэлдүүлхэбди. Энэ жэлһээ «Сибиряк» колхоздо Москвагай хартаабха ургуулха талаар эрдэмшэнжэлгын институтдай эрдэмтэд тусгаар туршалга хэхээр хэлсээ баталаа. Эндэ арбан хоёр сортын хартаабха туршалга хэгдэжэ таригдаха юм. Эрдэмтэд гансашье баян ургасатай бэшэ, мүн үбшэндэ нэрбэгдэхэгүй, түргэн гутахагүй хартаабхын сорт элирүүлхэ зорилготой.

Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном М. Н. ТРЕТЬЯКОВ:

— Үбэлдее нютагтамнай саһан ехэ байгаа. Механизаторнуудтай саһанай хайлажа дуу-һахатай сасуу газараа борнойлжо, шииг нойтыень барихаа хүдэлмэрээ эмхитэйгээр ябуулаа. Эдэ үдэрнүүдтэ полиингоо нюрууе жэгдэлхэһээ гадна тарилгын урда тээхи культивацие үнгэргэнэ. Тарилга хэхын урда тээ культивацы хэхэ гээшэ шухала. Культивацы хэжэ бүртаг ногооень усадхахада ургасань горитойгоор дээшэлнэ. Манай ажахы малай тэжээл элбэгжүүлхэ зорилготойгоор шэниисын тарилга хороожо, обёостой поли үргэдхөөбди. Мүнөө тарилгымнай газарай бүридэл иимэ гэбэл; бухы тарилгын 34 процентыень обёос, 12,4 процентыень ешмээн эзэлнэ. Бидэ хоёр гурвалсан политой севооборот хэрэглэнэбди. Эндэ обёосой таригдаһан поли дээрэ хоёрдохи жэлдэнь энэ ургамалые тарихада, ургасань эрид доошолногүй. Обёос малай тэжээлдэ хэрэглэхэдэ шэмэ, шанартай. Урда жэлнүүдтэ шэниисэ хэрээһэлэн таридаг һэмди. Харин байгша онһоо бусад ороһото ургамалнуудаа хэрээһэлэн тарижа туршахамнай. Тодорхойлбол, обёосой 70 процентнь, ешмээнэй хахадынь хэрээһэлэн таригдаха юм.

Газарай хүрьһэнэй һалхинда үлеэлгэжэ муудалгаһаа хамгаалхаар түрүү арга хэрэглэнэбди. Тусхайлбал, полиёо хүрьһыень урбуулангүй элдүүрилжэ эхилһээр дүрбэдэхи жэлнай үнгэрхэнь. Тарилга хэхэ газараа, мүн паараа хүрьһэ урбуулдаггүй ОПК-3,5 түхэлэй плоскорезээр, КПЭ-3,8 культиваторааР, БМШ 15 борнойгоор ,мүн араатай катогоор элдүүрилнэбди. Юрын анзаһа хэрэглэхэеэ болиһоор дүрбэн жэл боолобди.

Шэнэ, түрүү аргаар газараа элдүүрилдэг болоһоной ашаар бидэ тогтууритай баян ургаса абанабди. Эдэ үдэрнүүдтэ механизаторнуудай сэбэр паар хахалха худэлмэрээ үргэнөөр ябуулжа, майн 1 болотор энэ ажалаа дүүргэхээр түсэблэнэ.

Тарилга хэхэ болзор жэл бүхэндэ адли байдаггүй. Бидэ үнгэрһэн жэлнүүдэй сагай уларилай байдалые хараада абажа, болзорыень тодорхойлнобди. Заримдаа алдуу эндүүшье дабтагдадаг. Энэ жэлдэ бидэ эртынгээ ороһото үргамалнуудые майн 3-һаа тарижа захалхамнай. Майн 10—11-нээр эртын тарилга дүүргээд, обёос тарижа эхилхэбди. Шэмэ шанартай сенаж ехээр бэлэдхэхын тула ороһото үргамалнуудай холисо ехээр тариха түсэб хараалагдаа. Сенажда хэрэглэхэ холисодоо гектарай нэгэ центнер горох, нэгэ центнер обёос, 50 килограмм ешмээн гаргашалнабди. Хэрбээ силос дарахада хэрэглэхэ һаа, энээнһээ гадна эртын рапс, тоһолиг редькэ нэмэжэ тарилсадагбди. Олонхи ушарта силостэ хэрэглэгдэхээр рапс, тоһолиг редькэ болон ороһото үргамалнуудай холисые һужаагтуулан таридаг гээшэбди.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай колхоздо адууһа малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ талаар горитой худэлмэри ябуулагдана. Жэшээлбэл, үнеэдэймнай һү шэмэ эрид дээшэлжэ, хонишоднай эхэ хонин бүриһее хурьга абахаһаа гадна ороһо ехээр хайшалжа худалдана, Энэмнай нэн түрүүлэн тоһолиг редькэтэй тэжээлээр хангагдаһаниһаа эхитэй гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Ушарынь хадаа тоһолиг редькэ малда, иланг

ХИТЭЙГЭЭР, ЭРШЭТЭЙГЭЭР ҮНГЭРГЭЕ!

ЭРДЭМТЭДЭЙ ДУРАДХАЛНУУДЫЕ АНХАРХА

...ингээ хүдэлмэрине эрид хүбилгаха, нэн түрүүн ...ной асуудалтай холбоотой шэнжэлгэнүүдые эрхилэ...та эрилтэ эрдэм үхаанай урда табигдаха байһа...онгосотой».

...ЦК-гай мартын (1989 он) Пленум дээрэ партийн ...ыкеральна секретарь М. С. Горбачевой хэһэн ...

...удее ажахын эрдэм институтай ...и. НИКОЛАЕВ:

— ...о үнгэргэдэһэн ...ь бидэ 100 мянган обёос тарижа, ...ал элбэгжүүлхэ, ...ийжэрүүлхэ шуу...ые сум шидхэ...ээ һэмди. Теэд ...инай бэелүүлэг...ам дээрээ үлеө. ...нард Семеновийн ёноор, обёос...улхөөр болоод ...тэды болотор ...ой хөөрэлдее...а асуудалнуудые ...байламнай гээ...о сагай уларил ...Хэрбээ 100 мянган обёос тариһан ...р элбэг горитой ...элэнхэй байха ...мнее малай гэ...ааб белөк дуталнуудтэ орхо...горитой өхээр ...а һаа. Һу тон ...ибди. Тэжээлээр ...) хүсэд хангаг...ийнай һу шэмэ ...нигээд байгаа ...ашгүй.

...сагай уларил ...байлаар хүлөгдэ...н недондонойнгоо ...ые һаань, байг...ө. Үшөө саа...жөл ушарха гү, ...ой. Нэгэ да...ийэ һүүри табин...ойдоо хохи...ибди. Партийн ...(1989 он) Пле...ийнгээ үндые бо...ь бөөлүүлжэ, һу, ...ө гэбэл, нэн ...ийэл белөк эл...ийнгээ. Хоойон ...ийнаар бээ хал...ийн дүрэгэй республ...ийн ноорой мэргэ...ийн үлэбэрилэгшэдтэ ...ийн үгэхөөр саг тү...ийн сашадаа эдэнэй ...ийжэ ябаха бэ...ийн ЦК-гай мар...ийн Пленумай шинд...ийн ...ийн бэ...ийн ...ийн ...ийн

Нангин дурасхаал

УТА ЗАМ

63-дахи морин сэрэгэй дивизидэ олон буряад хүбүүд алба хэжэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай шэрүүн хатуу ута зам гаталхань гаталжа, бусаха талаантайнуудынь бусаа, олониинь шуһата замдаа унаһан байна.

1941 оной август һарада Таджигай ССР-тэ тус дивизи бүридхэгдэһэн түүхэтэй. Дивизиин командираар К. Р. Белошничежо, батальоной ахалагша комиссар З. Ю. Ставский комиссараар, батальоной комиссар М. К. Андриянов дивизиин политическэ отделэй начальнигаар томилогдожо, 1941 оной сентябриин 1 болотор дивизиин бүридхэл сүм дүүрэһэн байгаа.

Дивизиин сэрэгшэд олон ондоо үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн гэбэл: ородууд, украинецууд, татарнууд болоод бусад: 15—20 процентэ Дунда Азиин республикануудай түлөөлэгшэд: таджигууд, узбегүүд, туркменүүд, казахууд, киргизүүд болоно. Дивизиин сэрэгшэдэй олонхидынь граждан дайнда хабаадагшад байһан юм.

Тус дивизиин дайнай зам нилээд бэрхэшээлтэй газарһаа эхилһэн байна. 1942 оной май һарада дивизиин частнууд Грузиин ССР-эй Зугдиди хото шадарһаа эхилээд, Хара далайн эрье зубшан дайлалдахаар эндэ бүүгаа һэн.

1942 оной хабар, зундаа фашис Германиин командовани манай о р о н о й урда зүүгэ добтолон сүмэржэ, Крым, Донбасс, Кубань эзэлээд, Кавказые мэдэлдэз сүм абаха зорилготой сэрэгэйехэ хүсэнүүдые хаяһан байгаа. Өнөөнтэй хамта Сталинград тэшэ хүсэтэ добтолго хэжэ эхилэ. Ушар иимэнэз Кавказ Сталинград хоёрые хамгаалха гэшэ тэрэ үедэ Улаан Армиин, Совет командованиин шухалын шухала зорилго болонхой байба. Ехэ ехэ хүсэ хаяжа фашис сэрэгшэд Кавказай уула орьёлой гол дабаануудые эзэлжэ үрдеэ һэн. Дайсанай добтолго, Улаан Армиин зарим частнуудай сухарилтые тогтоохо зорилгоор Закавказидахи сэрэгшэдтэ тулгамжа болгон, 63-дахи морин сэрэгэй дивизи эндэхи 46-дахи арминй мэдэлдэ эльгээгдэһэн юм.

Үндэр хада уулада дайлалдаха һургуули гараһан фашис армиин шэлэмэл сэрэгшэдэй тус дивизиин солдадууд 1942 оной август һарада. Кавказай орьёлдо дайлалдажа эхилбэ. Альпинистнүүдһээ бэшэ хүнэй хүлөө табяагүй, хэзээдэшье хайладаггүй сэбдэг мүльһэтэй орьёл өөдэ гаража, дивизиин сэрэгшэд дайсадтай тулалдаба. Эндэ нэгэл жэшээ дурдая. 214-дэхи полкын сэрэгшэд нимэ орьёл өөдэ аһажа, дайсанай гараха дабаае хаажа үрдибэ. 1942 оной августын 18-да тус полкын бүлэг сэрэгшэд рото тухай болохо фашис автоматчигуудтай эрид тулалдаба. Баксанска хабшал шадарай баазые дайсан эзэлхэзэ жудхэһэн байгаа. Ойро зуура болоһон энээхэн хатуу тулалдаанда дайсанай шэлэгдэмэл альпинистнүүд-автоматчигуудай зариманиинь үгы хэгдэ, үлэһэнүүдынь тэрьедэжэ тонилоо.

Үндэр хада хабсагайда дайлалдахадаа, мэргэн буудагшадай али али тээһээ бэе бээ агналсаһан тухайда тус дивизиин түүхэдэ элдэбын үшаралнууд дурдагдана. Жэшээнь, 214-дэхи полкын мэргэн буудагша, Сибириин ангуушан ябаһан нүхэр Покида гэгшэ хабсагайн саанаһаал шобхойжо бултайһан хүниие мэргэсэнэб гэжэ хорёод минута тухай буудаба ха. Тезд хии газар худар һомо табижа байһанаа тухайлба. Һайса харахадань, фашис офицер хабсагайн шулуунай саанаһаал айбала бултайлгадаг байба. Энээниие ойлгоходоо, нүхэр Покида фашис офицерые хүлһөөнь буулгажа шадаа. Иигэжэ хэсүү байдалда ороходоо, дайсанай мэргэн буудагшад тэрьедэжэ арилха баатай болобо. Тэрэ тулалдаанда нүхэр Покида үшөө нилээд олон дайсадые хүлһөөнь буулгаа һэн.

Иигэжэ нилээд бэрхэшээлтэй эрхэ байдалда дайлалдажа, тус дивизиин частнуудтабигдаһан зорилгоёо дүүргэжэ шадаа һэн.

1942 оной ноябриин эсэсээр тус дивизи гвардиин 5-дахи Донской хасагуудай морин сэрэгэй корпусой мэдэлдэ орожо, саашадаа Илалтын үндэр болотор дайнайнгаа ута зам үргэлжэлүүлһэн намта р т а й. Эхэ оронойнгоо урдуурхи газар дайдые, хото городуудые сүлөөлэлсэһэн байна. Энэ замыень дуулһан дурдахын аргагүй. Тус дивизидэ алба хэһэн манай нютагай хүбүүд тухайда тогтожо хөөрэбди.

Тус дивизиин 223-дахи полкдо буряад хүбүүд ябаһан байна. Ахын аймагта 1918 ондо түрэһэн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэтэй хамта армида абтаһан Нанзат Жукдурович Гущеев нилээд удаан дайнай харгыгаар ябажа ябажа, аяар 1944 оной декабриин 29-дэ дайсанай һомондо дайрагдаа. Венгриин газар дээрэ Пустован гэдэг һууринда хүдөөлүүлэгдэһэн гэжэ документ дээрэнь заагдаатай. Лейтенант нэрэ зэргэтэй, сапёрой взводой командираар энэ хүн ото дайлалдапан байна. Бэлэн бэшэ энэ замдаа лейтенант Гущеев бүхы хүсэ шадалаа, шуһа мяхаяа гамнангүй дайлалдаа, хоёр удаа Улаан Одоной орденоор шагнагдаа.

Сапёрой взводой командир Н. Ж. Гущеев түрүүшынгээ орден 1943 оной сентябриин 29-дэ, хоёрдохи орденоо 1944 оной сентябриин 16-да абаа. Карпадай з ү ү н уулануудай райондохи Ойтов гэдэг һуурин шадархи минэнүүдые сэбэрлэжэ, нүхэр Гущеевэй взводой сэрэгшэд частьнуудайнгаа һаадгүйгөөр дабшаха замые дайсанай бүхы халибай буунуудай забһар зайгүйгөөр буудалган доро минэнүүдһээ сэбэрлээ. Иигэжэ Илалтын газаа ороһон хойно энэ сэрэгшэн харинй газарта хэтэдээ үлэһэн байна. Эхэнь Найдан Гущеева Орлик һуурินда һуудаг байһан ха.

Энэл полкын младша лейтенант Немаев Аюши Доржиевич 1-дэхи эскадроной ПТР-эй взводой командир тушаалтай ябаһан намтартай. Энэ сэрэгшэн 1940 онһоо армида алба хэһэн, урда зүүгэй фронтдо, 2-дохи Украинска фронтдо дайлалдаһан, 1942 ондо хоёр удаа шархатаһан, нэгэ удаа хүндөөр шархатаһан ха. Хоёр һарын туршада офицер А. Д. Немаевай үндэр дээдын хоёр орден хайрада хүртэнэннинь баатар габьяа гаргаһанайнь гэршэ болоно.

1944 оной август һарада Карпадай улануудта болоһон байлдаануудта шалгаржа, офицер А. Д. Немаев 1944 оной сентябриин 16-да Улаан Одоной орденоор шагнагдаа.

Фашис булимтарагшадые туһалагшадтай юутэйнь эшэзэн руунь намнажа эхилһэн саг. Дайн байлдаанууд Венгриин газар дээрэ гараба. Надь-Калло гэдэг хотые сүлөөлхын түлөө тулалдаан 1944 оной октябриин хуушаар болоо бэлэй. Немец сэрэгшэд хэдэн удаа эндэ гэдэргэдэн орожо, үсэд тулалдаба. Нүхэр Немаевай взводой сэрэгшэд тус хотын захаар, үйлсөөрнь дайлалдаба. Тиигэжэ дайсаниие гэдэргэнь сохёо. Шадабаритай бэрхэ командир байһанаа харуулһан нүхэр А. Д. Немаев 1944 оной ноябриин 28-да хоёрдохи шагналаар — Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай нэгэдэхи шазын орденоор шагнагдаба.

1945 оной гаратар ябаад, Илалтын газаа ороһон хойно январиин 21-дэ офицер Немаев А. Д. унаһан байна. Будапешт шадархи Каналнаш-ниск гэжэ һуурินда хүдөөлүүлэгдэһэн юм. А. Д. Немаев 1921 ондо Агын округой Хүнхэр нютагта түрэһэн, эсэгэнь, Доржиев Нема нютагтаа һуудаг байгаа.

Мүн энэл полкын сапёр Санжиев Иван Баралдиевич (иигээд лэ бэшээтэй) «Шэн зоригой түлөө» медаляар 1944 оной сентябриин 14-дэ шагнагдаа. Нүхэр Санжиев И. Б. 1918 ондо Хяагтын районой Сүбэгтын сельсоветдэ түрэһэн, 1938 онһоо армида алба хэжэ ябаһан хүн.

Тус полкын хоёрдохи эскадроной отделениин командир, сержант Балданов (Байданов гэдэ бэшээтэй) Данзан Бужеевич Карпадай хада уулада